

Samarbete för mer lärksång

Nr 1. 15 januari 2010

Hej!

Här kommer det första nyhetsbrevet från projektet "Fågelskådare och lantbrukare i samarbete". Vi vill tacka alla deltagare som har verkat som ambassadörer för odlingslandskapets fåglar. Vår ambition är att informera er årligen ett flertal gånger om hur projektet utvecklas. Vi har nu summerat de första inventeringsresultaten, vilka ni kan läsa mer om längre fram.

Sönke Eggers

Sveriges Ornitologiska Förening

Sören Eriksson

Hushållningssällskapet

Foto: Sönke Eggers

Lantbrukare är nyckeln till mångfald!

Utarmningen av den biologiska mångfalden i odlingslandskapet är ett faktum. Samtidigt som lantbruket är en nyckel till mångfalden så medför effektivisering men även nedläggning av brukandet begränsningar för många arter. Sveriges Ornitologiska Förening (SOF) och Hushållningssällskapet (HS) har därför etablerat ett långsiktigt och rikstäckande samarbete mellan lantbrukare och fågelskådare som syftar till att hitta nya vägar som är biologiskt uthålliga, men samtidigt tillåter ekonomisk utveckling.

Projektet "Fågelskådare och lantbrukare i samarbete" startades våren 2007 och omfattar för närvarande cirka 200 gårdar. Vi vill att bönderna upplever naturvård som roligt och meningsfullt i stället för krångligt och obegränsat.

Utgångspunkten är att sätta lantbrukarnas naturintresse i fokus. Detta skiljer sig ofta från naturvårdarens. Brukare talar gärna om att nyttja och förvalta naturen, medan naturvårdare vill skydda och bevara den. Vi kanske vill samma sak i mångt och mycket men har ibland svårt att lyssna på varandra.

Det är också viktigt att lantbrukarna, som ska utföra de naturvårdande åtgärderna, upplever att dessa gör nytta. För att kunna lyckas med detta måste vi följa upp insatsernas effekter på gårdsnivå. I ett första steg får markägare sina gårdar inventerade på häckande fåglar och erbjuds rådgivning där konkreta åtgärder för att gynna fåglarna på gården föreslås. Återinventeringar och uppföljande rådgivning genomförs med några års mellanrum. Genom samarbetet mellan fågelskådare och lantbrukare skapas förutsättningar som krävs för att "våra gårdar" kan bidra till att nå det nationella miljökvalitetsmålet "Ett rikt odlingslandskap" som regeringen satt upp.

Projektet har en förebild från Storbritannien där mer än 4000 gårdar blivit inventerade på fåglar sedan 1999. På en majoritet av dessa gårdar har åtgärder för fåglarna genomförts. Även aktuell forskning på Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) bekräftar att det pågående projektarbetet i Sverige är viktigt för att bättre ta vara på lantbrukarnas kompetens och naturintresse inom svensk naturvård.

Jordbrukslandskapets fåglar är livskvalitet

Foto: Håkan Lindgren

"Bra, det här visar att det finns en tanke. Inte bara en gröna vågen-grej."

*Tom Slettengren,
Signhildsberg*

Fåglar berör alla människor. Vi hittar hela tiden fåglarna omkring oss, där vi bor, där vi reser och där vi vilar och kopplar av. Men vi hittar också fåglarna i all mänsklig kultur. De finns i böcker, de finns i musiken – vad vore Evert Taubes visor utan fåglar? Fåglar är omtyckta, och de ingår i våra dagliga liv som kanske ingen annan grupp av levande organismer.

Bland fåglarna intar jordbrukslandskapets fåglar en särställning med en rad mycket populära arter. Säg lärka, vipa, stare och svala, så har vi med fyra arter hittat vårens främsta budbärare. Att dessa arter finns omkring oss är det som i grunden är livskvalitet. Men att de finns är tyvärr inte någon självklarhet. De regelbundna och mycket noggranna räkningar som görs av Sveriges fåglar visar att många arter i det öppna, odlade landskapet har problem. Det är heller inga små problem, utan det gäller för flertalet arter i Västeuropa.

Ibland förlorar hela regioner en eller flera arter, t.ex. finns numera inga häckande törnskator i England. I den senaste utvärderingen av riksdagens miljömål, så gavs målet "Ett rikt odlingslandskap" hyggliga prognoser att kunna lyckas. Det handlar bland annat om att öka variationen i odlingslandskapet. Då kommer det att finnas fler möjligheter för olika fåglar och andra organismer att trivas. Fåglarna visar med tydlighet hur "bra" ett landskap mår och fungerar.

Därför bör det vara en självklarhet för såväl fågelvänner, lantbrukare och alla andra människor, att lärka och stare även i fortsättningen skall inviga våren.

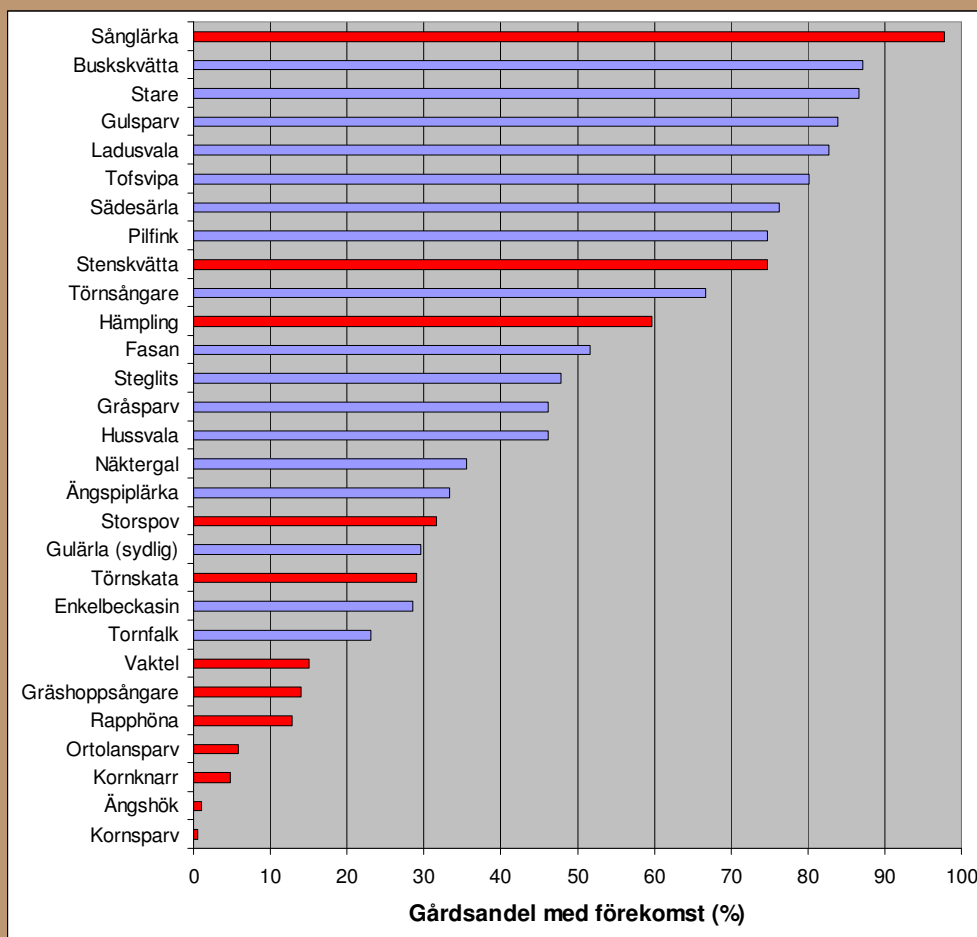
Lars Lindell
SOF:s ordförande

Vilka fåglar finns på din gård?

Foto: Patrik Jonasson

Glädjande är att vi hittar relativt gott om flera av de riktigt ovanliga arterna. Ett exempel är kornknarren, en art som genom sin långa och sena häckningsperiod har svårt att hinna få ut sina ungar i dagens jordbrukslandskap. Den hittar vi ändå på var 20:e gård. Även tornfalk och gulärta överraskade oss positivt, genom att ses på var fjärde gård.

Bonde söker fågelskådare!

Landets engagerade fågelskådare har genomfört noggranna räkningar av Sveriges fåglar under många decennier. Miljöövervakning är viktig men vad gör vi när fåglarna börjar tystna? Lantbrukarna har hittills visat stort intresse att delta i projektet och är nyckeln till ökad mångfald! Därför söker vi nu ett 50 tal fågelskådare till som vill hjälpa till att inventera gårdarnas fågelfauna och vara med att studera effekter av naturvårdsinsatser på olika fågelarter. Gårdarna ligger spridda från Skåne upp till Mellansverige.

Skicka din intresseanmälan till sonke.eggerts@ekol.slu.se eller ring direkt på **0768-283848**.

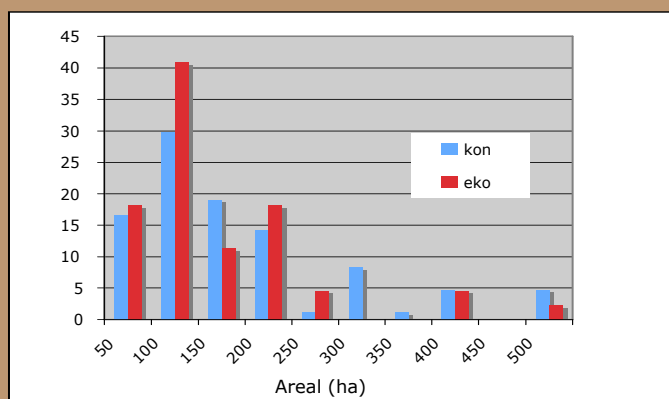

Foto: Sönke Eggerts

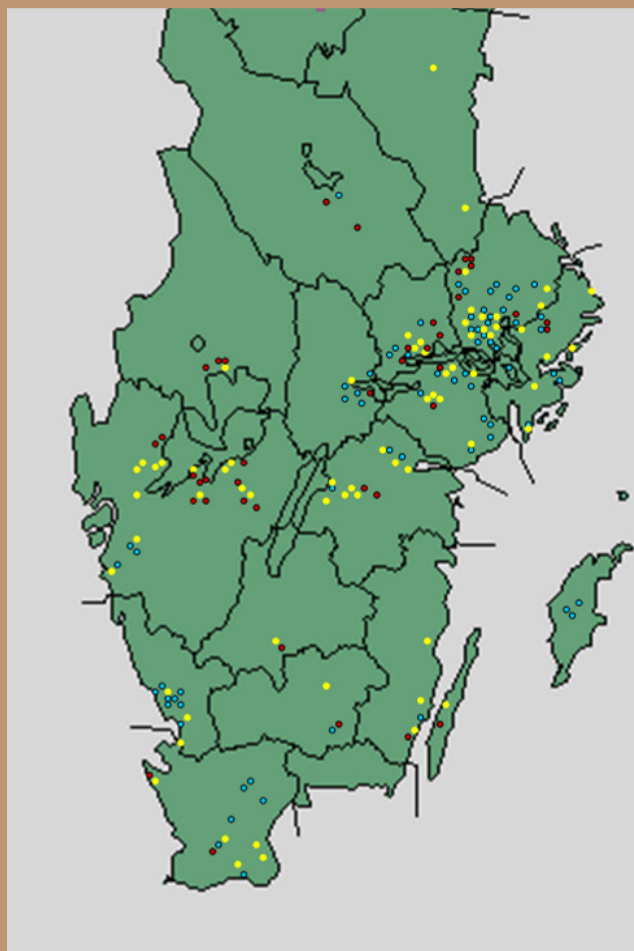
Vilka gårdar är med i projektet?

Hittills så har 191 gårdar varit med i projektet. Vi har medvetet valt att rikta oss mot gårdar större än 50 ha. Våra deltagande gårdars genomsnittliga storlek är cirka 150 ha (räknat på 2007-08 års gårdar). Det här är betydligt större än de 37 ha åker som är medelarealen per gård nationellt sett. 60 % av våra gårdar är större än 100 ha, jämfört med bara 10 % på riksnivå.

Andelen konventionella gårdar är 68 % och således är andelen ekologiska gårdar 32 %. Det är en klart högre andel ekologiskt än rikssnittet som idag ligger på 10-11 %, Även andelen bland våra gårdar med någon form av betande djur (får, nöt, häst) är hög, nästan 45 %. Bland djurgårdarna är 8 % mjölkgårdar.

Fördelningen av konventionella och ekologiska gårdar sett till gårdsareal (N=191 gårdar). De fyra största gårdarna har en areal på 700, 800, 1000 och 5000 ha).

Fördelning av deltagande gårdar över landet. Utöver dessa så finns 6 gårdar längre norrut också, med den nordligaste i Övertorneå. Blå prick är gårdar som inventerades 2007, gul prick 2008, röd prick 2009.

Nya artfaktablad ute nu!

Med våra artfaktablad vill vi uppmantra dig att vara med i projektet för att testa konkreta åtgärder för mer mångfald. I samarbete med lantbrukare och forskare har vi tagit fram nya faktablad för ett 10-tal jordbruksfåglar. Dessa är gulsparr, gulärta, hämpling, ängspiplärka, gråsparr/pilfink, ortolansparr, tornfalk, vaktel och kornknarr.

Faktabladerna är tänkta att ha som idébank för hur du kan hjälpa fåglarna på din egen gård. Har du idéer eller synpunkter? Hör då av dig till oss! Bladen kan beställas eller laddas ned på:

<http://www.sofnet.org/index.asp?lev=4960&typ=1>
eller
<http://hs-konsult.hush.se/?p=10753&m=2793>

En gulsparrsunge gör överlägen stäl för att kunna stå den sitta i toppen av en buske och gunga en bit på ryggen och se ut över området. (S. Eriksson)

Gulsparr

Gulsparr drabbas des hårt av det bränslebränslede området som användes på 1950- och 60-talet. I vissa områden i södra Sverige minskar de gulsparrerna dessa år med 95%. De återväntade sig visserligen men visar under senare decennier åter sin kraftiga minskning. I södra och mellersta Sverige är de stannfåglar och får då sällskap av vanligtvis häckande fåglar.

Gulsparr behöver:

- Buskage**
Gulsparrerna trivs i de flesta miljöer i jordbrukslandskapet så länge som det finns buskage, träd eller häckar att ta skydd i. Bost placeras ofta på eller inuti en liten upphöjning på marken under en buske eller en liten gran.
- Havre**
Gulsparrerna ungår åter utslutande insekter och andra småkryp under sin första livsperiod. Vuxna fåglar lämnar sig huvudsakligen på frön från olika växter. Vintertid lockas de till fågelbord med havre och är där en välsködd gäst.
- Varierat landskap**
I och med att gulsparrarna åter olika typer av föda beroende på årsbild så uppskattar de en varierad växtföljd. Allra bäst trivs gulsparrerna i buskrika betesmarker med soliga gläntor och närliggande sparrmark.

Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September
Vinterflokkerna upplöses.	Häckningsperiod. Två kullar finns ofta med.				Vuxna fåglar byter fjäder inför vintern.	Vinterflokkerna uppsöks.

Konkreta naturvårdsinsatser gör skillnad!

Rådgivningen pågår just nu för fullt med de gårdar som har inventerats 2009. Den kommer att fortsätta under januari-februari 2010 innan alla gårdar är klara. Efter att ha gett råd till över 150 gårdar så märker vi att det finns en vilja att göra åtgärder som är bra för fåglarna.

Några av de vanligaste råden

Något vi ofta tar upp är bl.a. anläggande av lärkrutor, insådd av kantzoner och skyddszoner och slåttertider på vallar och grön gödslingar. Anläggning av småvatten och lähäckar är också åtgärder vi gärna förespråkar, och som vi vet gör stor nytta. Sprutfria zoner i fältkanter och tidpunkter för ogräsharvning diskuteras också flitigt under våra gårdsbesök.

Vi försöker vid rådgivningen hitta enkla metoder, som tex osådda "lärkrutor", som går ihop med brukandet. Lärkrutor har även varit på förslag att ingå i de svenska miljöersättningarna också, men det blev inte så i våras tyvärr.

Viktigt med variation

Vi märker tydligt när vi tittar på inventeringsresultaten att variationen är viktig. Det handlar mycket om att blanda höst- och vårsådd, få in blommande grödor, få ut vallar på slätten och utveckla befintliga kantzoner. Skiften om 40-50 hektar med samma gröda blir helt enkelt för enahanda.

Nästa år höjs skyddszonersättningen

En spännande nyhet är att nästa år höjs ersättningen till 3000 kr/ha igen. Då finns chansen att nyetablera bra fågel- och insektsmiljöer.

Ta inte bara den billigaste gräsblandningen av bara farten. Det är nu tillåtet att blanda i fågel/pollinatörsvänliga sorter. Utnyttja möjligheten till 10% baljväxter (klöver, lucern, käringtand) fullt ut, och komplettera med blommande växter som cikoria, svartkämpe, honungsfacelia (honungsört) m.fl.

Skapa viloperioder i vallarna

Flera av fågelarterna som lägger sina bon ute i fälten gillar vallar. Här har vi ofta givande diskussioner kring skördetider och putsningar. Vi märker att ibland räcker det med att senarelägga skörden några dagar för att gynna vissa arter. Att ha minst 6 veckor mellan 1:a och 2:a skörd ger tex lärkan en chans till lyckad omhäckning. Kul är att fler och fler använder fröblandningar med fler sorters klöver i, vilket ger mer kontinuerlig blomning i vallen.

Foto: Sören Eriksson

Kontakt:

SOF
Stenhusa gård
380 62 Mörbylånga
Telefon:
0485-444 40

HS
Box 412
751 06 Uppsala
Telefon:
018-560400